

KANUNNIK JOZEF ANDRIES (1796-1886) HERDACHT

L. GEVERS^o

«Hij heeft geleefd al goeddoende». Zo vatte kanunnik Alfons de Leyn het leven van Jozef Andries samen, toen hij er in 1890, vier jaar na diens overlijden, een uitgebreide biografische schets aan wijdde¹. Als geboren en getogen Bruggeling, principaal van het Sint-Lodewijkscollege en kerkmeester van de Sint-Salvatorskathedraal had De Leyn de veertig jaar oudere kanunnik Andries goed gekend en had in hem een leidsman en vriend gevonden. Andries bezat, vervolgde De Leyn in zijn getuigenis, een uitzonderlijk assimilatievermogen, wijdde zich onvermoeibaar met ongemene grondigheid en vasthoudendheid aan heel uiteenlopende zaken. Hij was rechtuit van karakter, maar handelde met de nodige omzichtigheid en delicatessen. Al die kwaliteiten werden evenwel overtroffen door een grenzeloze goedheid. Wat ons vooral in zijn persoonlijkheid trof, vervolgde De Leyn nog, was precies die gelukkige combinatie van kwaliteiten naar hart en geest. Zulke beschrijving doet vermoeden dat kanunnik Andries een bijzonder iemand was, maar wekt tegelijk onze nieuwsgierigheid naar meer feitelijke informatie over zijn leven.

Jozef Andries werd geboren op 23 juni 1796 in Ruddervoorde. Hij was van goeden huize. Vader Jan Elooi, was notaris en burgemeester van Ruddervoorde, grootvader aan moederszijde, Simon Laros, was burgemeester geweest van Maldegem en grootoom Jean Laros was behalve pastoor van Ichtegem en Handzame ook voor bijna twintig

^o Lieve Gevers, dr. hist., buitengewoon docent aan K.U. Leuven ; Naamsevest 162, 3000 Leuven. Onderhavige tekst is de gelegenheidstoespraak van prof. Gevers bij de eeuwfeestviering te Ruddervoorde (gem. Oostkamp) op 27 sept. 1986.

1. A. DE LEYN, *Notice biographique de Monsieur le chanoine Andries, deuxième président de la société d'émulation, - Annales de la Société d'émulation de Bruges*, 1890, p. 238-472. Onze tekst is voornamelijk op dit artikel gebaseerd.

jaar deken geweest van Torhout. Op de kleine Jozef Andries werd een sterke invloed uitgeoefend door zijn oom Ferdinand Laros, onderpastoor in Maldegem, door Renier Van Nieuwenburg, de pastoor van Ruddervoorde evenals door de Ruddervoordse onderwijzer Pieter van Hoonacker, bij wie hij zijn eerste vorming kreeg.

Op twaalfjarige leeftijd, in 1808, trok de begaafde scholier naar de voorbereidende afdeling van het klein seminarie van Roeselare en ving er een jaar later de Latijnse studies aan. De politieke omstandigheden maakten dat die niet rimpelloos verliepen. Na zijn derde humaniorajaar werd het klein seminarie tengevolge van de maatregelen van de Franse bezetter tijdelijk afgeschaft. Van 1812 tot 1814 zette Andries zijn studies dan zo goed en kwaad als het ging verder bij de privé-leraren, gedeeltelijk bij de toenmalige pastoor Ferdinand Terlinck van het grensdorpje Middelburg. Maar eind goed al goed : in 1814-1815 kon Andries zijn retorica beëindigen aan het heropende klein seminarie van Roeselare. Daarna kreeg hij de gelegenheid om zich gedurende een jaar in Leuven te gaan toeleggen op de studie van wijsbegeerte en letteren. De Leuvense universiteit had weliswaar in 1797 haar deuren moeten sluiten op bevel van de Franse bezetter, maar sommige professoren bleven daarna hun lessen op eigen houtje doceren in de oude universiteitsstad. Het was wellicht hier dat Andries zijn interesse opdeed voor de historische wetenschap, waarin hij later zo bedrijvig zou worden.

In 1816 trok Andries naar het groot seminarie van Gent, dat toen onder leiding stond van de president Augustyn Ryckewaert. Hij kreeg er nauwelijks de tijd om zich in te wijden in de disciplines van filosofie en theologie. Tengevolge van het nijpende priestertekort in het bisdom werd hij in 1818 — hij was toen tweeëntwintig jaar — na een onvoltooide seminarieopleiding van achttien maanden benoemd tot leraar en surveillant in het pas geopende college van Aalst. Hij kreeg er vaderlijke richtlijnen van superior Constant van Crombrughe, een man van hoog gehalte die later de congregatie van de Jozefieten zou oprichten. Onder zijn collegas trof hij eveneens eminente persoonlijkheden aan : o.m. de adellijke Emmanuel Helias d'Huddegem en Jean Joseph De Smet, die enkele jaren later allebei zouden benoemd worden tot seminarieprofessor te Gent, evenals de Roeselaarse dichter Domien Cracco.

Het bloeiende college van Aalst trok leerlingen aan uit de beste families van België : o.m. Theodore de Montpellier, later bisschop



Afb. 1. E.H. J. Andries als jong Congreslid (uit *Le Congres National 1830*)

van Luik, en Henri Bracq, later bisschop van Gent behielden een warme herinnering aan het college en ook meer bepaald aan hun oud-leraar Andries. Dat hij zijn taak naar behoren vervulde werd ook duidelijk toen hij bevorderd werd tot directeur van het zgn. 'klein college' van Aalst, een pensioonaat dat rechtstreeks verbonden was aan het Aalsterse college, maar waarvan de kostprijs laag werd gehouden zodat behalve de meest begoede elite ook de middenklassen in staat zouden zijn hun kinderen naar het college te sturen. De hoop om op die wijze meer priesterroepingen te krijgen werd in de volgende jaren bewaarheid. De jonge directeur van het klein college van Aalst moest intussen evenwel zelf nog zijn priesterwijding ontvangen. Deze plechtigheid zou plaatsvinden in juni 1820 : Andries werd toen tot priester gewijd door aartsbisschop De Méan. De feestelijkheden ter ere van zijn eremis in Ruddervoorde op 15 augustus 1820 zouden overschaduwd worden door het plotse overlijden van zijn vader.

Andries' loopbaan in het onderwijs liep in 1823 vrij onverwacht ten einde. Op het ogenblik dat er een nieuwe benoeming voor hem in de lucht hing als directeur van het pas opgerichte college in Geraardsbergen werd hij ingezet in de pastoraal. Zijn leven nam een nieuwe wending : gedurende vier jaar, van 1823 tot 1827 was hij onderpastoor in de Sint-Salvatorsparochie te Brugge waar op dat ogenblik de latere monseigneur T. Corselis pastoor was. In 1827 werd Andries dan benoemd tot pastoor van Middelburg, een dorp waaraan hij aangename jeugdherinneringen bewaarde en waarnaar hij ook graag terugkeerde. Vanaf 1841, nadat hij gedurende twee jaar in Rome had verbleven en er zijn theologische studies had verdergezet, zou hij als erekanunnik en kerkmeester van de Sint-Salvatorsparochie opnieuw naar Brugge komen en er zich tot het einde van zijn leven vestigen. Zijn werkzaamheden in die lange pastorale loopbaan zouden zich situeren op vier verscheidene terreinen : Andries maakte zich verdienstelijk als politicus, als kerkmeester en schatbewaarder van de Kerkfabriek in Brugge, als historicus en archeoloog, ten vierde als agronoom en hydrograaf.

De ruimte die ons is toegemeten laat ons niet toe om bij zijn werkzaamheden op alle vier de terreinen te blijven stilstaan. Ik wil wel graag uitweiden over zijn rol als politicus, een rol die hij voornamelijk heeft gespeeld in zijn Middelburgse periode. Uit wat ik U verteld heb over zijn levensloop zal al gebleken zijn dat hij zijn

jonge jaren doorbracht in een politiek heel bewogen tijd. Van 1795 tot 1814 waren onze streken geannexeerd bij het revolutionaire Frankrijk. Het was een periode van kerkvervolging en haat van de bevolking vanden. Van 1815 tot 1830 volgde de Hollandse periode. Onze streken maakten toen deel uit van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Koning Willem I regeerde als een verlicht vorst. Zijn bekommernis om de in zijn ogen verachtete bevolking van onze streken tot een hogere ontwikkeling te brengen leidde tot het zoveel mogelijk terugdringen van de invloed van de katholieke Kerk in het openbare leven, want precies in die Kerk zag hij het instrument om de bevolking achterlijk te houden. Het onderwijs nam begrijpelijkerwijze een sleutelpositie in in zijn verlichtingspolitiek. In 1825 vaardigde hij het besluit uit dat alle middelbare scholen, die onder controle van de geestelijkheid stonden moesten gesloten worden. Tegelijk — in de hoop om de priesters een betere vorming te verzekeren en ze een grotere openheid voor de tijdsgeest bij te brengen — poogde hij ook een grotere controle te krijgen op de priesteropleiding. Hij richtte daartoe een filosofisch college op in Leuven waar toekomstige priesters gedurende twee jaar een door de regering voorgeschreven programma moesten volgen vooraleer ze naar een bisschoppelijk seminarie mochten gaan om hun vorming verder te voltooien.

Deze maatregelen lokten scherpe weerstand uit in de Zuidelijke Nederlanden. Ze hadden ook tot gevolg dat zich bij de clerus van die Zuidelijke Nederlanden een mentaliteitsverandering begon te voltrekken. Voor 1825 was die mentaliteit ronduit anti-revolutionair geweest : de principes van 1789 werden bestreden als waren zij des duivels. In 1815 hadden Zuidnederlandse bisschoppen hun afkeuring uitgesproken over de principes van persvrijheid en vrijheid van godsdienst die in de nieuwe grondwet werden ingeschreven. Tengevolge van de dwingende regeringsmaatregelen van 1825 begonnen clerici en katholieken in het algemeen integendeel de vrijheidsidee — in het bijzonder de vrijheid van onderwijs — te waarderen terwijl ze ook de persvrijheid gingen hanteren als een handig instrument in hun campagne tegen de regering.

Niet alle clerici apprecieerden die vrijheid op eenzelfde manier : voor vele oudere priesters was het dikwijls een louter pragmatische en tijdelijke koerswijziging, ingegeven door de hoop om zo vlug mogelijk van het verlichte regime verlost te zijn en zo goed en kwaad als het kon terug te keren naar de geprivilegieerde positie die de Kerk

altijd in het Ancien Regime had ingenomen. Maar voor een aantal vooral jonge clerici was dat anders : zij waren principieel overtuigd van het vrijheidsideaal. Gelijkzeitig met en geïnspireerd door hun generatiegenoot, de Franse priester Lamennais, evolueerden zij naar het liberaal-katholicisme. Ze waren tegelijk democratisch gezind en zouden zich in de Belgische omwenteling manifesteren als ultrapatriotten. Parallel met die ontwikkeling in de katholieke opinie was er ook een grotere openheid gegroeid in de liberale opinie van de Zuidelijke Nederlanden : een jonge generatie van progressieve liberalen, bezield door de romantische vrijheidsidee kwam in verzet tegen het despotische beleid van Willem I. Zo werd het mogelijk dat katholieken en liberalen van het Zuiden zich verenigden in een Unie der Opposities en erin slaagden de Nederlanders te verdrijven. Gedurende het eerste decennium na het Belgische omwenteling bleef de unionistische gedachte overheersen in de politiek van de jonge staat : in plaats van een tegenstelling tussen liberale en katholieke opinie was er eerder een tegenstelling tussen progressieve en conservatieve krachten².

Jozef Andries was één van die jonge priesters die in de Belgische omwenteling een vooraanstaande rol hebben gespeeld. Op het einde van de jaren 1820 — hij was toen pastoor in Middelburg — stond hij in die grensstreek aan de spits van de anti-Hollandse agitatie. Hij figureerde als «de grote muiter» op de zwarte lijst van de verbolgen Hollanders. Na de Belgische omwenteling kreeg hij voor zoveel patriottische verdiensten een plaats aangeboden op de kandidaatlijsten voor het Nationaal Congres, dat zou worden verkozen met het oog op het opstellen van een grondwet. Andries werd met een overtuigende meerderheid tot Congreslid gekozen, een eer die ook nog twaalf andere priesters te beurt viel. Samen met verscheidene van die priesters verdedigde Andries bij de discussie over de grondwetsartikelen democratische standpunten. Hij kante zich o.m. tegen de oprichting van een Senaat omdat die instelling te zeer de geprivilegieerde positie van de aristocratie zou bestendigen³.

2. H. JEDIN, *Handbuch der Kirchengeschichte*, dl. VI, *Die Kirche in der Gegenwart zwischen Revolution und Restauration*, Freiburg, 1985², p. 323 e.v. ; L. WILS, *De politieke ontwikkeling in België, - Algemene geschiedenis der Nederlanden*, dl. XII, Haarlem, 1977, p. 268-270.

3. E. LAMBERTS, *Kerk en liberalisme in het bisdom Gent (1821-1857)*, Leuven, 1972, p. 61-74.

Na het beëindigen van zijn taak in het Nationaal Congres bleef Andries nog verscheidene jaren een patriottische en anti-Hollandse perscampagne voeren — vooral in de *Journal des Flandres* en *Den Vaderlander*. Hij klaagde daarin de Hollandse bezetting aan van het naar zijn oordeel Belgisch gezinde Zeeuws-Vlaanderen, hekelde de verwoestende inundatiepolitiek van de Nederlandse regering in Noord-Vlaanderen en Antwerpen en slaagde erin een daadwerkelijke hulp op gang te brengen voor de slachtoffers ervan. Van 1835 tot 1839 zetelde hij in het parlement als volksvertegenwoordiger van het arrondissement Gent. Zijn patriottische overtuiging weerhield er hem in 1839 niet van om de stem van redelijkheid te laten klinken. Tegen de agitatie van ultrapatriotten in, deed hij toen een oproep om de voor België minder gunstige regeling van het Verdrag der XXIV Artikelen te aanvaarden, waardoor het voor de jonge staat mogelijk zou worden om tot een geregulariseerde internationale status te komen. Andries spande zich als volksvertegenwoordiger bovendien bijzonder in voor de aanleg van het kanaal van Zelzate (het huidige



Afb. 2. Portret van J. Andries op het recent opgerichte monument te Ruddervoorde. De tekstplaat vermeldt : *Aandenken aan Kanunnik Jozef O. Andries, lid van het Nationaal Congres, Ruddervoorde 1796 - Brugge 1886. 27 september 1986.*

Leopoldkanaal) en kwam ook nog op andere manieren geregeld tussen ten voordele van de landbouwbelangen. De verschillende terreinen waarop hij bedrijvig was : politiek, agronomie en hydrografie liepen dus gedeeltelijk in elkaar over.

Hetzelfde kan worden gezegd van zijn historische bedrijvigheid. Deze medeoprichter van de Société d'Emulation de Bruges — hij zou ook de tweede voorzitter van de vereniging worden — aanzag zijn geschiedbeoefening niet als een vrijblijvende hobby. Meestal diende ze integendeel een maatschappelijk of sociaal doel. Dat was al gebleken toen hij als pastoor van Middelburg op basis van documentenstudie de niet verkochte kerkelijke goederen terugvorderde. Spectaculair in dit verband was ook het proces dat hij op basis van historische documenten aanzwengelde tegen het Brugse Sint-Janshospitaal en dat succesrijk werd bekroond met de oprichting van een nieuw hospitaal in Maldegem.

Veel van wat kanunnik Andries in zijn leven heeft gerealiseerd en van wat hij betekend heeft voor de streek van Maldegem en Brugge heb ik hier onvermeld gelaten. Verscheidene van die realisaties worden trouwens uitvoerig toegelicht in de interessante brochure die n.a.v. deze eeuwfeestviering, aan hem werd gewijd, terwijl ook de tentoonstelling een goed overzicht biedt van de talrijke activiteiten van de gevierde⁴. Kanunnik Andries was één van die dynamische, dikwijls vergeten priesters, die hun beste krachten hebben gewijd aan hun volk. Het was daarom een genoegen voor mij om op deze wijze iets tot zijn viering te hebben kunnen bijdragen.

4. *Herdenking Kanunnik J.O. Andries 1796-186* (met teksten van Bert Bouljon, Hugo Notteboom, Jozef Dobbelaere, E.H. M. De Smet en F. De Zutter), uitgegeven door het Kanunnik Andries-comité Maldegem-Oostkamp, september 1986, 32p.